

Čudesna povijest najstarijeg naselja u Europi – prva naselja na rijeci

Objavio **Đuro Karalić** - 4. rujna 2024.

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Prve zajednice zemljoradnika na prostor Istočne Hrvatske dolaze oko 6300. g. pr. Kr. Sa sobom donose umijeće izrade keramike, pripitomljene životinje i znanje o uzgoju biljaka, ali i nove društvene odnose, ideologiju i religiju. Život i opstanak zasnivaju na poljoprivredi, što podrazumijeva sjedilački način života i izgradnju trajnih nastambi.

Ljudi prvih naselja

Najstariji nalazi koji pričaju o naseljavanju Vinkovaca potječu iz ranog i srednjeg mlađeg kamenog doba (neolitika), a za sobom ih je ostavila starčevačka kultura. Ona na prostor istočne Slavonije dolazi kao već formirana kultura koja je svoj put započela znatno ranije, daleko na Anadoljskoj visoravni. Prema postojećim apsolutnim datumima ta kultura obuhvaća vrijeme između 6200. i 5400. godine pr. Kr., a rasprostirala se od istočnih granica Slavonije sve do Bjelovara na zapadu. Naziv je dobila po nalazištu Starčevo pokraj Pančeva u Srbiji. U Vinkovcima tragove starčevačke kulture možemo pratiti kroz čitavo vrijeme njezina trajanja

Prvi nalazi starčevačke kulture u Vinkovcima otkriveni su 1951. godine, no sedamdesetih je u obimnim arheološkim istraživanjima otkriveno veliko naselje koje se smjestilo na lijevoj, višoj obali Bosuta u dužini većoj od jednog kilometra. Naselje se protezalo od hotela Slavonija uz Bosut, na zapad duž Šetališta D. Švagelja i Duge ulice, pa do lokacije današnjeg VSC-a. Istražena površina tog naselja iznosi 11 614 četvornih metara, što ga čini jednim od najvećih do sada istraženih naselja starčevačke kulture u Hrvatskoj.

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Vjeruje se kako starčevačka naselja nikad nisu bila daleko jedna od drugih, nego grupirana na udaljenosti od 3 do 5 kilometara. Ljudi te kulture živjeli su u zemunicama ukopanima u zemlju do 1,5 metara maksimalne dubine. Takav je oblik gradnje najvjerojatnije pružao najbolji zaklon od hladnih vjetrova koji su puhali ovom našom nizinom.

Od zemunice...

Iskopavanja koja su u Vinkovcima provedena 1977. i 1978. godine otkrila su nam kako su te nastambe izgledale. Arheolozi su otkrili zemunicu u obliku osmice, s dvije prostorije ukopane jedan metar ispod tadašnje površine, dugu 8 metara i 3 metra široku. Kosi tragovi ukopanih kolaca oko zemunice pokazuju da je imala kosi krov koji se uzdizao iznad ukopanog životnog prostora. Arheolozi su onomad u te precizno iskopane rupe postavili nove kolce, pa saznali da su se te „grede“ preklapale nad središtima prostorija na visini od 160 centimetara. Ta krovna konstrukcija bila je pokrivena trskom koja je rasla sasvim blizu, na obalama Bosuta.

Ispred središnjeg dijela zemunice, točno pred njezinim ulazom, s vanjske se strane nalazilo ognjište. Ono je djelomično zagrijavalo unutrašnjost nastambe, ali i štitilo ulaz od nepozvanih životinja kojih je u ono doba bilo poprilično. Ulaz je bio okrenut prema jugu. Sa suprotne strane zemunice pronađena je ukopana jama i pravilni rov dug 6 metara, dubok manje od metra i širok oko 60 centimetara. Jame su u pravilu

duljine i 0,8 metara širine, te pola metra očuvane visine zidova. Tvrdi se da je to najstarija peć za keramiku u europskim relacijama.

Keramika je pokazatelj koji arheolozima služi kako bi određene nalaze smjestili u određeno razdoblje. Starčevačka kultura za sobom je ostavila grubu, uporabnu keramiku, ali i finije obrađene zdjele na ravnoj ili povišenoj nozi, ukrašene i oslikane.

Foto: Gordana Ilić Ostojić

No, ljudi tog razdoblja izrađivali su i nešto posebno – žrtvenike. Iako ta riječ u misli priziva goleme strukture i krvave rituale koje poznajemo iz filmova, starčevački su žrtvenici, zapravo, keramičke posude neobičnih oblika, na postolju s četiri nožice i udubljenjem u obliku zdjele. Očito su bili predmet kultnog obilježja, a vjerojatno su služile (samo) za žrtve ljevanice. Najveći broj žrtvenika svih vrsta otkriven je u Vinkovcima.

... do nadzemne kućice

Arheološka iskopavanja u Dugoj ulici 1993. godine otkrila su ostatke neukopane podnice od nabijene

keramike, te izboru novih položaja za osnivanje naselja.

Pridošlice s istoka

Početak kasnog neolitika, 5500. godine pr. Kr. u najistočnijem području starčevačke kulture starosjedioce je potisnula novopridošla vinčanska kultura, koja u potrazi za novim životnim prostorom počinje seliti ka zapadu.

Vinčanska kultura je prapovijesna kultura kasnoga neolitika i ranog eneolitika, a ime je dobila po nalazištu Vinči kraj Beograda koje je otkriveno 1908. godine. Bila je to prva kultura koja je koristila metal i živjela od ograničenih resursa – bakra i zlata. Svojim znatno višim standardom vinčanska se kultura na prostoru Vinkovaca transformira i rađa novu kulturu – sopotsku.

Gordana Ilić Ostojić

Nastavlja se...

Izvori: Vinkovci u svijetu arheologije; Najstariji europski grad – Vinkovci od neolitika do danas; Arheološki odjel GMVK – vodič kroz postav; Gradski muzej Vinkovci

